

Vánoční sen (1945)

Vánoční sen je krátký, kombinovaný film s loutkou a živým hercem. Námět k tomuto jednoduchému, ale velmi hezkému příběhu napsal režisér Bořivoj Zeman. Celý příběh se odehrává v pokoji malé holčičky, která na Štědrý den dostane pod vánoční stromeček nové hračky, krásnou panenku. Zapomene tak úplně na svoji starou loutku, hadrového panáčka, kterého odhodí do kouta svého pokoje. Když holčička v noci spí, loutka v jejím snu ožije. Panáček začne před ní svým tělem předvádět akrobatické kousky, kterými chce dívčinu lásku získat zpět. Bořivoj Zeman režíroval hranou část a Karel Zeman animoval a režíroval hadrového panáčka, hlavního aktéra filmu. Tento film byl také jediný, který se svým jmenovcem Zemanem natočil.

Vánoční sen začali točit ještě před příchodem tatínka do Zlína. Byla to Hermína Týrlová, která v té době již pracovala na animované části Vánočního snu. Nikdo však netušil, že velký požár ve studiu v roce 1944 zničí všechny filmový materiál, který natočila. Tato nešťastná náhoda v době, kdy otec přišel do studia, mu umožnila natočit Vánoční sen znova, a tak trochu jinak. Pamatuji si, jak mi táta vyprávěl, že po požáru ve kterém shořel i negativ filmu, se vedení studia rozhodovalo, stojí-li vůbec za to Vánoční sen znova točit. Paní Týrlová neměla již zájem opět začínat. Táta si za jeden večer sám nového hadrového panáčka pro animaci vyrobil. Byl si vědom, že Vánoční sen je výborný námět, ale hlavně příležitostí pro něho ukázat, co všechno s animovanou loutkou může dokázat. Druhý den ráno zkoušku předvedl vedení a Ladislav Kolda, tehdejší vedoucí studia, byl nadšen a rozhodl, aby se film natočil znova a animovanou část režíroval a animoval Karel Zeman.

*Byl to první můj film ve
Zlínském studiu má filmová
maturita v roce 1945.*

K.Z.

„Nepoužíval jsem zásadně kostry do těl loutek, jen jsem jednoduše stočil dva dráty a ty vrazil do kousku dřeva v místě, kde jsou ruce a nohy, pak jsem je obalil gumovou pěnou, potáhl látkou a panáček byl ten večer hotov, hotova byla i pohybová zkouška animace, kterou jsem vyvolal ve fotokomoře jen v ruce.“

K. Z.

Loutka se ve filmu pohybovala dokonale jako akrobat, žonglér, hrála na klavír, bruslila a mimo dokonalých gest ovládala celou škálu mimických výrazů. Otec neměl k filmování nikoho po ruce, pomáhala mu jen jedna 17letá dívka, která pouze obsluhovala spoušť kamery. Vše ostatní čili trikové záběry a práce s tím spojené (scénář, práce s hudbou atd.), rovněž všechny stavby, osvětlování, zkoušky i zhotovení loutek si musel obstarat sám.

*Výraz a pohyb loutky byly pro otce nejdůležitější.
Pokaždé si fáze pohybu a obličejů předem nakreslil.*

Ve Vánočním snu se mu podařilo dokázat, o co usiloval. Že loutka se může ve filmu stát hercem a hlavně uměleckým projevem autora. Loutkový film byl v té době v začátcích, málo znám, protože loutka oproti kreslenému a hranému herci působila do té doby staticky a těžkopádně. Atraktivní vystoupení odhozeného hadrového panáčka bylo převratným zlomem v animaci loutky, což také okouzlo diváky, a porota snímek ocenila zvláštní cenou za nejlepší animovaný film na FF v Cannes v roce 1946. Bruslař, krasojedec nebo klavírní virtuóz byl do té doby něco nového a převratného. Proto táta na tento svůj první film rád vzpomínal.

Objevení Filmové Loutky

Vánoční sen byl dokončen na konci války v roce 1945. Filmaři a zaměstnanci, kteří během války ve studiu našli azyl, odcházeli do ciziny, anebo se vraceli domů. Kromě Hermíny Tyrlové a mého otce zůstalo studio animovaného filmu na Kudlově prázdné. Znárodnováním a centralizací hrozilo malému baťovskému studiu, které bylo daleko od centra, že bude úplně zrušeno.

V Praze nabízeli tatínkovi místo. V té době dokonce uvažoval o tom, odejít do Prahy, do již dobře zaběhlého studia kresleného filmu Bratři v triku, později studia Jiřího Trnky. Otec však chtěl dělat jiné filmy, chtěl experimentovat, věděl, že musí jít dopředu, že i loutka má ve filmu omezené možnosti a později s ní nevystačí. Věděl dobře, že v Praze té doby by se musel politicky angažovat a na tvůrčí práci by neměl potřebný klid a soustředění. Rozhodl se proto zůstat ve Zlíně. Čekal ho však velký boj o záchranu studia. Bylo důležité vydržet několik měsíců prosazovat a zdůvodňovat další existenci studia. Tehdejšímu vedení v Praze psal dlouhé dopisy, ale věděl, že je třeba ve filmové tvorbě přijít s něčím úplně novým a získat si především diváky.

Nejdříve uspěl s krátkým filmem Křeček, bajkou, kterou vyrobil na objednávku ministerstva zemědělství. Poté přišel s velmi úspěšným seriálem s panem Prokoukem a díky své popularitě u diváků a agitačnímu věhlasu doma i v zahraničí významně k vítězství zlínského studia přispěl. Rovněž film Hermíny Tyrlové Vzpoura hraček z roku 1947 byl důležitý, a zlínské studio se tak stalo na dlouhou dobu součástí Krátkého filmu Praha.

Vlevo od ciblové budovy velkého původního Baťova studia stála podlouhlá dřevěná bouda. V zimě si museli animátoři topit sami v kamnech ublím. V této boudě byly animovány a natáčeny první loutkové filmy Karla Zemana: Křeček a seriál s panem Prokoukem.

Pan Prokouk

Inspirace

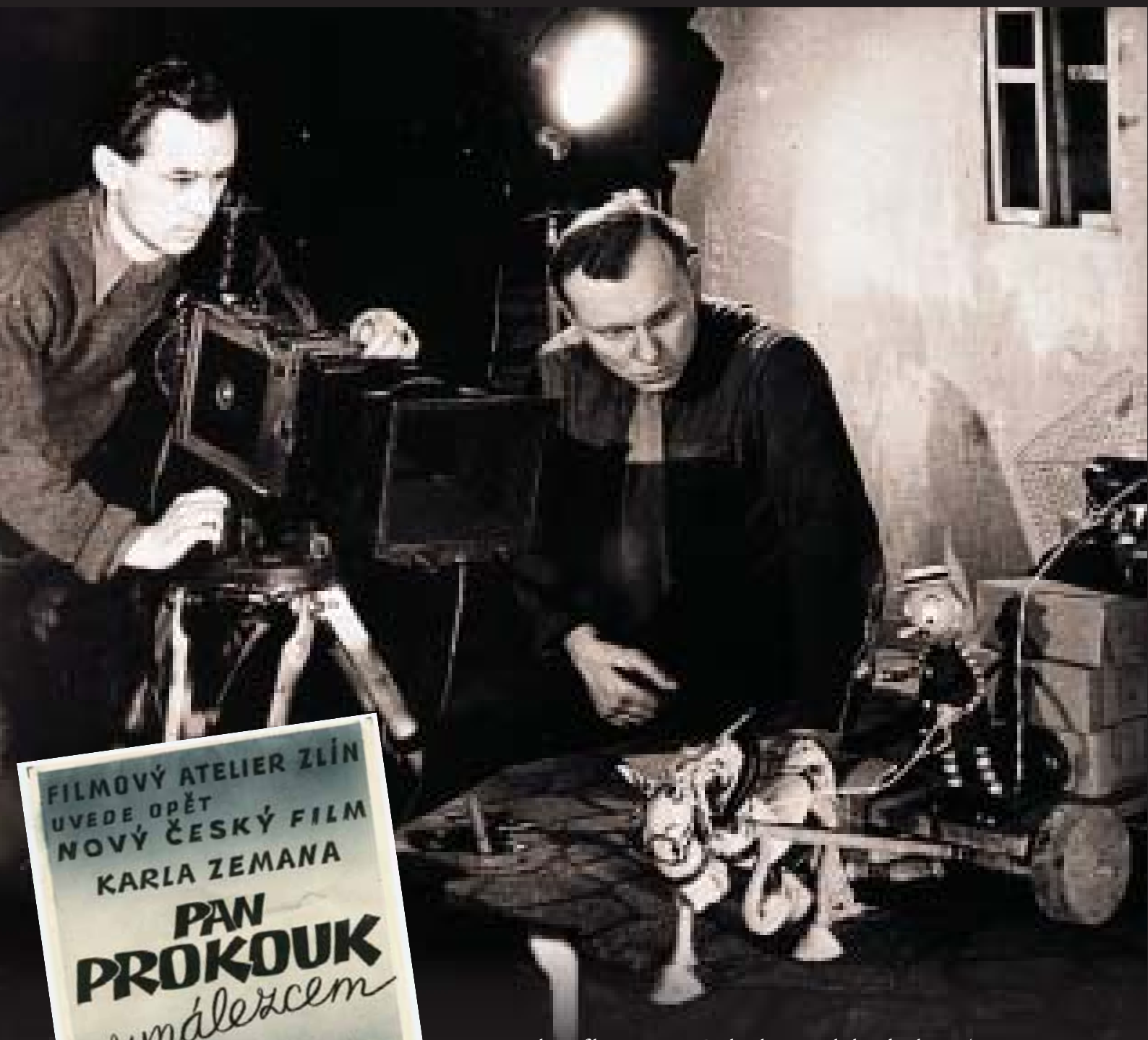
Král Lávra

Poklad Ptačiho Ostrova

DŘEVĚNÝ AKTÉR, KTERÝ SE ZRODIL NA ZAČÁTKU ZEMANOVY CESTY.

Loutkové filmy s panem Prokoukem vznikaly od roku 1945 do roku 1949. Při práci na prvním dílu Podkova pro štěstí otec určitě netušil, že jeho postavička mírně shrbeného chlápka s houpavou groteskní chůzí, se slamáčkem a zvědavýma očima, dosáhne takové popularity. Prokouk byl pro táta nejen objevem filmové loutky, ale i šťastným startem v jeho budoucí filmové práci. Prokouk v každém díle seriálu pozná řadu zaměstnání, úřaduje, filmuje na brigádě, přemůže alkoholické pokušení, stane se vynálezcem. První černobílé Prokouky táta režíroval a animoval většinou sám, později je animoval společně s Arnoštem Kupčíkem. Arnošt byl jeho brněnský spolupracovník a kamarád od Baťů a po válce ho otec pozval do svého oddělení, aby se Arnošt u něho naučil animovat.

Podkova pro štěstí (1946)

Prokouk ouřaduje (1947)

Brigády (1947)

Prokouk v pokušení (1947)

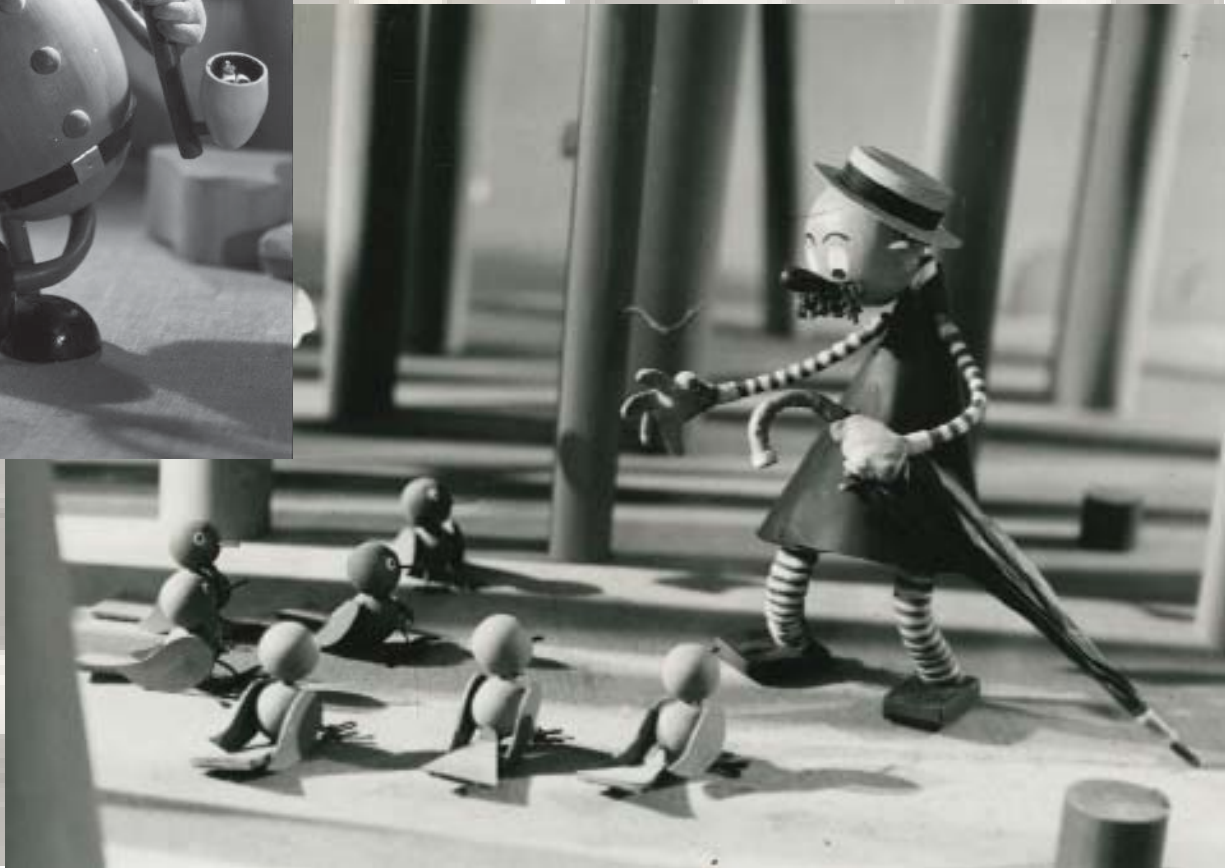
Prokouk filmuje (1948)

Prokouk vynálezcem (1949)

Film je pohyb a ten byl pro otce u seriálu Prokouků tím nejdůležitějším. Prokouk ve své stylizaci se dokonale a přirozeně pohyboval a jeho stylizaci byla přizpůsobena také stylizace prostředí. Originalita Prokouka proto spočívala v jeho jednoduchosti, v jeho pohybu, výrazu a gagu. Během seriálu se postupně loutka Prokouka zdokonalovala a částečně i měnila v proporcích a ve tvaru. Táta vycházel z názoru, že loutka by neměla být přesnou napodobeninou živého člověka a neměla by být oblečena do kalhot a košile.

„Pohyb je ovšem nejen projevem loutky, ale i projevem autora, který jí vládne.“

K.Z.

„... zastávám jednu neměnnou zásadu. Dbám přirozeného pohybu loutky, vycházím z figurky, nikdy to není napodobování člověka. Pohyb je loutkový, je stylizovaný a pohybem vytváří zjednodušenou charakteristiku postavy vlastní jen figurce. Každý pohyb má nějaký rytmus a stylizovaný pohyb loutky má velmi blízko k zákonům hudebního rytmu...“

K.Z.

